

KRONIEK.

BOEKBESPREKING.

J. HUIZINGA, *Leven en Werk van Jan Veth*, Haarlem, H. D. Tjeenk Willink & Zoon, 1927.

Een boek van Huizinga te lezen is altijd een fijn en rustig genot. Deze zoo weinig professorale schrijver put blijkbaar altijd uit een volheid, een rijkdom van documentatie, maar ook van geest en gemoed. Hij schrijft eenvoudig en helder, zonder enig vertoon, van geleerdheid, litteraturigheid, of wat dan ook. Wanneer dan daarenboven, zooals in dit geval, zijn onderwerp er een is, dat alle beschaafde Nederlanders van vóór-oorlogsche geestesstemming wel ten zeerste interesseeren moet, kan hij zonder twijfel verzekerd zijn van een groot, aandachtig en dankbaar publiek.

En een publiek dat zich leiden laat. Want gaarne en gemoedelijk geeft men Huizinga gelijk. Hij prikkelt niet tot tegenspraak door hartstochtelijkheid of overdrijving; hij schijnt de levenswijsheid zelf en met een glimlach geeft men zich door hem gewonnen. Heeft men tijdelijk zijn boek gesloten en laat men de genoten lectuur nog eens rustig op zich inwerken, dan zijn er misschien wel eens oogenblikken van twijfel: geschiedde de overgave aan zoo rustige en beminnelijke leiding niet wat al te grif, men heeft dan toch altijd dít gemeend en dát er voor gehouden Maar de hernieuwde lectuur veroorzaakt weer dezelfde geesteshouding, men ondergaat een kalme superioriteit, die door haar hooge beschaving en ingetogenheid al het prikkelende mist dat andere „superioriteit” wel eens kenmerkt.

In dit opzicht was er, zou ik zeggen, tusschen dezen perfecten schrijver en den perfecten kunstenaar en publicist, die zijn onderwerp uitmaakte, ondanks de groote vriendschappelijkheid die hen verbond, wel zeker contrast

Uit het boek merkt men het niet. Dat Huizinga hier over een goeden vriend schreef, men behoeft er niet naar te raden. Het eenige misschien dat hij niet geheel begreep in dien vriend, — geprezen toch om zijn trouw — was zijn blijven hechten aan de groep van kunstenaars, — en de hen verbindende ideeën-wereld — waaruit hij voortgekomen was. Hij schijnt hem dat zelfs eenigszins kwalijk te nemen, hij spreekt er lichtelijk ironisch over. Zooals op meer plaatsen, waar hij „tachtig” vermeldt, of onze „arme litteratuur” — het woord is van den heer Huizinga. Het is voor het eerst dat ik wat „Leidschen geest”, dat ik misschien zelfs iets van „Gelehrtenstolz” in dezen wijzen en menschelijken hoogleraar ontdekt heb.

H. R.

STEPHANIE CLAES-VETTER, *Verholen Krachten*, Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon, zonder jaartal.

PAUL KENIS, *De Lokkende Wereld*, Amsterdam, U.M. Em. Querido, 1927.

MARIA PEREMANS-VERHUIJCK, *Hoe het zich wreekte*, Antwerpen, Algemeene Uitgeverij, geen jaartal.

Dat die fijne roman, hier onlangs besproken, van Maurice Roelants, *Komen en Gaan*, in Vlaanderen zoozeer de aandacht getrokken heeft, komt zeer zeker voor een deel doordat hij zoo bijzonder weinig concurrentie heeft in deze periode. De nog altijd krachtig produceerende groote Vlaamsche romanciers en novellisten niet te na gesproken — een Streuvels, een Buysse — is het niet heel veel schoons, wat in dit genre van de zuid-nederlandsche persen kwam in de laatste jaren.

Van de drie hier thans geannonceerde boekjes vind ik dat van mevrouw Claes nog het beste. Het bevat acht novelletjes, waarvan de eerste vier een zachte bekooring uitstralen, het vijfde is al minder en de overige drie zijn met de eerste niet meer te vergelijken. Mevrouw Claes, wie het toch zeker niet aan leiding ontbreekt, moest zich ernstiger en stelliger laten raden misschien. Het ontbreekt haar zeker niet aan gaven, aan geest en hart en aan het vermogen zich te uiten. Als zij dieper leert kijken in leven en menschenzielen zal zij ons nog menige goede kleine vertelling kunnen schenken. Maar dan ook werken, mevrouw, wérken voor den drommel!

Daar ligt het bij velen aan tegenwoordig, naar mijn overtuiging, er wordt te snél, te vlot, te vluchtig, te veel god-zegen-de-greep voortgepend, men lijdt niet meer voor zijn werk, men maakt er zich gladjes van af. Paul Kenis met zijn *Lokkende Wereld* moest zich eigenlijk een beetje schamen. Met een gemakkelijke pen, wat ervarenheid in zekere wereld, wat zinnelijke gevoeligheid en een beetje vertelkunst maakt men nog geen roman van beteekenis. Paul Kenis kan iets heel veel beters dan hij hier toonde. De lezers van Elseviers kunnen er eenigszins over oordeelen. Deze auteur doet misschien goed zich aan een naarstig bestudeerd geschiedkundig stramien te houden. Ofschoon hij toch ook eens een modern romanetje geschreven heeft — „De Roman van een Jeugd” — waarvan ik na jaren de aangenaam scherpen smaak nog op de tong heb. Waarom maakt ook deze schrijver het zich zoo gemakkelijk of werkt hij zoo haastig en onverschillig?

Het zoogenaamd romannetje — of wat verbeeldt het eigenlijk — van mevrouw Peremans-Verhuyck is in één woord zielig. Haar al te ploertige schilder doet nauwelijks menschelijk aan. Trouwens haar heele boekje, dat niet eens behoorlijk gecorrigeerd werd — och neen, 't is niets, 't is niets! En dat draagt dan nog als bijtitel: „Bibliotheek voor Iedereen, Eigen Serie No. 1.” Het begin dus van een cultureele onderneming!

H. R.

CARRY VAN BRUGGEN, „E v a”, Em. Querido's U.M., Amsterdam, 1927.

Carry van Bruggen heeft met haar „Eva” onze litteratuur in den letterlijken zin verrijkt. Wie deze beschrijving van een vrouwenziel nog niet heeft gelezen, weet nog niet bij benadering wat Carry van Bruggen vermag. Ik was gedurende de lezing ervan geboeid, geroerd, helder gespannen en tevens droomend. Eva herinnerde mij aan veel en zij was mij telkens nieuw. Zij verrukte mij, ontmoedigde mij, maar bijkans voortdurend leefde ik in haar, met haar.

Ik herinnerde me hoe blij ik was met „Het Huisje aan de Sloot”; met „Eva” ben ik gelukkig.

Waarom toch, waarom zoo sterk? Over Eva zou men een langen dag kunnen schrijven en men zou dan ook de negatieve zijde van dezen mensch kunnen belichten. Maar er zijn zoo vele kanten aan dit boek, aan deze vrouw. Is zij nieuw, nieuw in onze litteratuur, nieuw in Carry van Bruggen's oeuvre? Dit laatste allerminst. Dat wil zeggen, wij herkennen haar telkens, want al haar vrouwenfiguren hebben de grondtrekken gemeen. Ik heb „Heleen” en „Een coquette Vrouw” nog eens overgelezen. Zij zijn zusters van Eva. Maar Heleen is zwakker en vermoeder dan Eva, doch met Eva's denkkraft. Eva is als Heleen, een denkend wezen dat met hartstocht naar een levensbeschouwing zoekt — zij heeft met Ina en Heleen den honger naar liefde gemeen. Eva is een synthese van deze twee vrouwen en meer dan dat. Heleen was te zwaar beladen, te mistroostig, Ina was te roekeloos en bijna kortzichtig. Eva rijst ver boven haar beiden uit. Zij werkt, zij leeft, zij denkt, zij droomt, maar er is een zekere harmonie tusschen deze verschillende verrichtingen. Haar levenskracht verlamt niet door haar verlangen tot inzicht, haar drang naar geluk vernietigt niet haar levensliefde. Wel is zij tragisch — al deze vrouwen zijn tragisch.

Wat zoeken haar vrouwen? Zelfkennis, zelfontplooiing, zelfverwerkelijking. Heleen heeft gezegd: „een niet overdacht leven is niet levenswaard”. Drang naar waarheid, eerlijkheid tegenover zich zelf en de omringende wereld, verlangen om te dienen, te kennen, te begrijpen — begrepen te worden; een smachten naar den éenen mensch die dezen drang en dat verlangen zal begrijpen, eerbiedigen en vervullen — een die geestelijk haar meerdere zal zijn en haar liefde toch van noode heeft.

Het verwondert niet dat deze vrouwen zulk een liefde niet vinden — Zulk een liefde lijkt haar allen de sleutel tot het geheim des levens en misschien hebben zij gedeeltelijk ongelijk en ligt hier haar grootste tragiek. Maar het doet er niet toe, zij zijn zoo diep-vrouwelijk en diep-menschelijk in haar drang — zoo ontroerend-vasthoudend in haar geloof aan de absolute liefde, dat haar leven als geheiligd wordt door het onaantastbare ideaal dat boven haar leven zweeft.

Heleen wilde zich zelf kennen. Eva wil dat ook, en meer dan dat. Zij wilde ook wijder worden en berusten. Zij heeft zoo lang gepeinsd, haar heeft het leven zoo veel geleerd, zooveel over den eeuwigen golfslag der verschijnselen, over de driften in den mensch, de klacht en de kreet der natuur, zij heeft zooveel gemijmerd; haar vrienden zijn „verwondering” en „medelijden” geweest, zij heeft zoo veel gehunkerd en gestreden dat nu over alle dingen een wijdheid gekomen is die het haar makkelijker maakt aanvaardend te staan in het leven, ondanks haar pessimistische geaardheid.

Graag gebruikt Carry van Bruggen het beeld van de legkaart die door een geworpen ligt — een wanordelijke hoop waarvan zij niet weet wat het vormen moet — het zal ondoenlijk wezen... zoo stond zij eens als kind. Graag spreekt zij van den sleutel — altijd vorscht haar verlangen naar het geheim achter de dingen en Eva is er dikwijls dichter bij dan zij zelf weet. Het is misschien gevaarlijk om te zeggen, maar Eva lijkt een grootsche belofte. Het is of in Eva de dingen zwellen, zwellen naar een openbaring — telkens is Eva bijna opgenomen in het groot verband, bijna verbreekt Eva de grenzen en zal zij zich zelve zien, niet verloren en dansend als een speelbal in de ruimte, maar als een kleine vastheid in de oneindigheid. Die wondere, mystieke nadering heeft de schrijfster zeer goed beschreven; het is soms of alles leeft, ieder woord, iedere letter, in een openheid en helderheid die verrukt.

Mocht zij vroeger wel eens wat zwoel zijn, te melancholiek-droomend, te topzwaar van overwegingen, te speelsch met gedachten, nu is zij bijna overal weldadig kuisch, en zonder zelfverteedering. O, dat gemis aan zelfverheerlijking bij een vrouw die toch zoo boordevol van zich zelf en haar innerlijk leven vervuld is, hoe goed doet het! Zij is soms zoo waarachtig dat men er blij en verschrikt van is! Hoe teeder is dit hart, niet in zijn hunkeren alleen, doch ook in zijn verhouding tot de omringende wereld. Lees het tweede Hoofdstuk, „Naar Huis”, warm en vol stemming en als doorzongen van een verlangen naar het goede. Deemoed kent Eva, haar drift is niet meer zoo rauw en stuipend, haar strijd niet meer zoo verwilderd. En hoewel zij geen type is dat in de praktijk véél voorkomt, toch zijn haar problemen algemeen en menschelijk. Met voorkeur heeft de schrijfster een „ongeleerde” vrouw genomen, die dus alles uit zich zelf heeft, en zij heeft gevoeld dat zij Eva als middelpunt sterker zou doen leven, als zij alles belichtte van uit de kern die Eva zelf is. Zoo doet zij een wereld ontstaan gezien door Eva's oogen, beleefd door Eva's hart en geest. Wij krijgen geen objectieve beschrijvingen, geen oogglinstering, geen haarlok, geen taillemaat. Heel de wereld is bevlogen van bewogenheden, doorstraalde gedachten, gevoelens, droomen, geen òn-omlijnde doch levende, die als tastbare wezens zijn. Deze vorm is nieuw, ook in Carry van Bruggen's oeuvre en zij is verrassend, zij lijkt een nieuwe mogelijkheid.

Eva, zoo zeiden wij, is tragisch. Zij ziet de wereld wel groot, doch gesloten en onheilspellend. Zij heeft de spanning rhytmisch uitgedijd, zij leeft bewust en sterk in die mateloze spanningen. Een korten tijd losten in Eva al haar spanningen zich op. Zij werd moeder — en toen zij haar kind voedde, luisterend naar een nachtwind, voelde zij dat zij een doel kende; zij leek bevrijd. Maar haar onrust en haar tweeslachtigheid komen weer omhoog.

Ik geloof dat zij onbewust verlangt naar een weten dat nauwelijks meer inzicht heeten kan. Als Carry v. Bruggen die laatste doorbraak zou kunnen doorstaan, dan zal zij of zwijgen of wel zij zal met haar nu zóó rijk en sterk vermogen over het woord een zielsbeschrijving geven die in onze litteratuur een geheel nieuw bezit zal beteekenen.

J. DE W.

J. GRESHOFF, *Keurdicht*, Maastricht, Boosten en Stols, 1926.

De gedichten van Greshoff, tot nu toe verscholen in ettelijke, vrijwel onvindbare bibliophile uitgaven, worden ons thans in bloemlezing voorged, ingeleid door Prof. Dr. Jan de Vries, en deze — gedeeltelijk hernieuwde — kennismaking is een verrassing. In zijn jongste poëzie blijkt Greshoff geheel aan zijn op den duur onverdragelijk dilettantisme te zijn ontgroeid. Betrekkelijk laat voor een lyrisch dichter heeft hij zijn eigen vorm gevonden, openbaart zich zijn persoonlijk talent, dat men tot nog toe slechts had kunnen vermoeden achter zijn Spielereien en zijn „blijmoedigheid”, die zeer zeker in zijn werk méér dan in dat van het merendeel zijner tijdgenooten te vinden is, doch die zich hier gelukkig in heel iets anders uit dan in de onder-ons grapjes, waarvoor welwillende vrienden hem een belooning, nog wel in klinkende munt, hebben toegedacht. Waarom zijn „blijmoedigheid” niet beloond met een, even klinkende, fuif? De grap was dan met een grap betaald, en niet met een dwaasheid, die een schel licht werpt op zekere toestanden in ons lieve, nuchtere vaderland.

Maar, helaas, het kalf is verdronken; laten wij het niet meer uit het water ophalen!

Naar mijn meening geeft De Ceder (Januari '26 hier besproken) het keerpunt aan in Greshoff's poëzie. In dezen bundel schijnt hij zich te hebben losgemaakt, voor het eerst wellicht, uit de beklemming der dilettantische, voor den vuist weg geuite dichtkunst. Een bezinning, die hij nog telkens tracht te ontwijken, dringt zich aan hem op. Hoe lang zal het nog duren, eer hij zich onderwerpt en zonder nuttelooze poëtische zijsprongen het stijgende pad gaat? In elk geval heeft deze keur bewezen, dat Greshoff — als het hem tenminste vergund wordt te willen! — een dichter kan zijn van meer dan gewone beteekenis. Zijn beste verzen (De Bijen, Het Begin, De Gaven en Meiregen) hebben een charme,

een zwevende, transparante lichtheid, die wij in het toch niet onomvangrijke, aan verscheidenheid niet karig bedeelde gebied onzer dichtelijke letterkunde met een lantarentje moeten zoeken. R. H.

Ir. R. LOMAN, *Walt Whitman*, een Kosmos-dichter van komende tijden, Den Haag, Servire, geen jaartal.

HENRY COCHIUS, *De Positieve Idee*, Den Haag, Servire, geen jaartal.

GEERT GRUB, *Haverkernen*, Antwerpen, 1926.

Dat een essay schrijven niet ieders werk is en dat de dichter Walt Whitman niet het eerste het beste onderwerp is, bewijst de studie van Ir. Loman met al te pijnlijke klaarheid. Weinig onbedachts, doch destemmer halfgedachts bevat dit opstel. Het mist alle spontaneïteit, elk élan; men krijgt onweerstaanbaar den indruk, dat de schrijver in zijn analytische voorarbeid is blijven steken, dat hij geen tijd, geen lust, geen kracht gehad heeft tot synthese. Men houdt niet de minste herinnering aan de gestalte van den dichter, noch aan het grootsch geheel van zijn werk. Men verneemt iets *o v e r* hem, niets *v a n* hem en dat is fnuikend, voor schrijver en lezer.

Het geschriftje van den heer Cochius is al weinig opwekkender lectuur. Ook hier een chaos van niet ten einde gedachte begrippen, een betoog, dat elk enthousiasme mist.

Als *Dritter im Bunde* de heer Geert Grub met zijn aforismenreeks *Haverkernen*. We zijn in Vlaanderen, dus: aan geestdrift (naar zijn samenvestelling bij dezen onvervaardden satyricus echter voorloopig meer drift dan geest!) ontbreekt het niet, aan oorspronkelijkheid is des te nijpender gebrek, aan *z e l f-g e v o r m d e* gedachten. Het is er alles „systematisch” uitgegoid, doch deze wijze van systematizeeren — het naar rubrieken schikken — bergt feitelijk geen moeilijkheden voor den ijverigen moralist. De galkernen, welke te luchten waren over de gebruikelijke onderwerpen (Mensch en Maatschappij, Idealisme, Rechtvaardigheid, Huwelik, De Vrouw, Liefde en Kunst) werden bijeenverzameld en stevig gerangschikt. Is haver gal? Men zou geneigd zijn het te denken. Misschien weet Geert Grub later, dat gal op sommige momenten haver voor hem is geweest. Als dit zoo mocht zijn, zou het schrijven van dit boekje althans voor hem zelf van nut hebben kunnen zijn. Het is bijna wreed de waarheid te zeggen: *naar a n d e r e n* vraagt een vurig idealist in zulke omstandigheden doorgaans niet!

In trouwe, positief noch negatief laat zich uit dit bundeltje iets ten aanzien van Grub's schrijverschap voorspellen, maar waarom zouden wij hem niet van ganscher harte een schoone toekomst wenschen en een krachtige ontwikkeling van zijn talent, indien dit zich achter zijn idealistische neigingen verscholen heeft. R. H.

De Jeugd van Antoon der Kinderen, door hem zelf beschreven. Anno 1892. Uitgegeven door C. A. J. van Dishoek, te Bussum, 1927.

Velen heeft Mevrouw Der Kinderen ongetwijfeld aan zich verplicht, door dit jeugdverhaal, dat Der Kinderen in zijn verlovingsstijd schreef, en natuurlijk nooit voor publicatie bestemd, was geweest, toch uit te geven.

Wij kunnen ons begrijpen dat Mevr. Der Kinderen de blaadjes die dit verhaal bevatten liefst stil weer had weggelegd, en ze alleen voor haar zelf had behouden, en ook dat ze „hoewel met schroom, en eerst na lange twijfeling”, tot het inzicht is gekomen, dat zij deze schat harer herinneringen moest mededeelen aan Antoon Der Kinderen's leerlingen, „de jeugdige kunstenaars, die hij zoo hartelijk heeft liefgehad.”

Het is een klein kostelijk boekje geworden, met aardige roode beginletters en sluitstukjes in houtsnede door Debora Duyvis, die ook een zeer goed profielportret van Der Kinderen, afteekenend tegen de Bossche Kerk, in koper graveerde — een boekje dat wij zeker uitgebreider hadden gewenscht, omdat het verhaal nu eindigt of liever afgebroken is, waar wij 's meesters loopbaan zoo gaarne nog gevolgd hadden.

Op zijn eenvoudige, beminnelijke wijze verhaalt Der Kinderen ons van zijn vader, die te voet naar Parijs trok om er het goudsmidsvak te leeren; van de kostbare kerkschatten, die in 's vaders werkplaats kwamen.

En verderop, sprekende over zich zelf, hoe hij met zijn teekencahier naar het lof in de Kruiskerk ging, en van zijn studie voor de middelbare teekenacte en zijn aanraking en omgang met Stracké!

„Stracké was een bijzonder man. Hij was geen groot man, maar hij was iemand van wien je houden kunt. Hij was erg teruggetrokken, hij sprak binnensmonds en sommigen konden hem niet goed verstaan, maar ik verstond hem altijd.

Hij wist wat het was, „gevoel hebben voor iets” en dat was voor hem het voornaamste. Daarom verstonden wij elkaar direct en ik ben misschien de eenige in Den Bosch geweest met wien hij vertrouwelijk omging.”

Deze man is geestelijk van zeer grooten invloed op Der Kinderen geweest.

„Nu begon ik vrij te staan, naast een man die mij ophief, die geloof in mij had.”

Deze kracht nu ging ook van Der Kinderen zelf uit, en daarom zullen ook ongetwijfeld zijn leerlingen de daad van piëteit van Mevr. Der Kinderen waardeeren, om deze jeugdherinneringen niet alleen voor zich zelf te bewaren, maar mede te deelen aan hen die zoo zijn volle sympathie hadden.

R. W. P. Jr.